

Перажытае — не забытае

«САМАЕ СТРАШНАЕ НА ЗЯМЛІ — ГЭТА ВОЙНЫ...»

Мой тата Рыгор Іванавіч Молчан быў адным з ветэранаў апошняй, дай бог, вайны. Вельмі шкадую, што не напісала пра яго раней, калі быў жывы, але ж лепей позна... Тым больш што мая ўнучка Паліна Карташова змагла знайсці ў архівах дакладныя звесткі пра свайго прадзеда. Такім чынам...

Рыгор Іванавіч Молчан нарадзіўся ў 1926 годзе ў вёсцы Рыбцы (цяпер Пухавіцкага раёна). У пяць гадоў застаўся без маці і ў хуткім часе спазнаў «ласку» маці, ад якой найбольш даставалася яго дзвюм старэйшым сёстрам. Аднак неўзабаве гэтых сірот чакала новае, куды больш страшнае выпрабаванне: па сфабрыкаванай справе быў арыштаваны і расстрэляны бацька... Так малы Рыгор апынуўся ў сям'і свайго дзядзькі: змалку прывучаўся працаваць, дапамагаць па гаспадарцы. Вучыцца не было як: скончыў толькі пяць класаў.

А далей — вайна. Вёску занялі фашысты. Многія дарослыя пайшлі ў партызаны, пускалі пад адхон нямецкія эшалоны (непадалёк праходзіла чыгунка). А немцы потым ганялі падлеткаў на рамонтныя работы.

Пад дуламі аўтаматаў Рыгор з сябрамі працаваў на пущах і ў той чорны лютаўскі дзень 1943-га, калі яго вёску Рыбцы акружылі карнікі і спалілі дашчэнту за сувязь з партызанамі. Сярод загінулых тады 143 чалавек («Звязда» пісала пра гэту трагедыю 20 студзеня 2016 г.) была і татава 19-гадовая сястра Марыя. Яна, як раскажвалі сведкі, выскачыла з палаючай хаты,

кінулася ўцякаць, аднак паліцай дагнаў яе і застрэліў.

Вяскоўцы, якія тады ацалелі, разышліся па радні. Некаторыя потым вярталіся, на месцы папалішчаў капалі зямлянкі. Сын «ворага народа» Рыгор Молчан вырашыў пайсці на фронт. З такой просьбай ён звярнуўся да камандзіра 1113-га стралковага палка (праз вёску праходзіла 330-я дывізія) і пасля кароткатэрміновай падрыхтоўкі ўжо стаў кулямётчыкам. Потым не раз казаў нам, што крыўдна было за скалечанае дзяцінства, за несправядлівы расстрэл бацькі (рэабілітавалі яго толькі ў 1956-м), але ж разумей, што лепшага жыцця нашаму народу фашысты не прынясуць... Таму разам з іншымі чырвонаармейцамі бег у атаку, крычаў: «За Радзіму! За Сталіна!»... А ў апошнія месяцы вайны вельмі шмат чаго перажыў: у Польшчы, у баях за горад Конніцы, атрымаў раненне, з палявога шпіталю № 412 зноў вярнуўся ў полк, які працягваў наступальныя аперацыі і баі за горад Данцыг. Вось цытата з узнагароднага ліста ад 13 сакавіка 1945 г.: «Молчан Рыгор Іванавіч... прадстаўляецца да ордэна Славы III ступені... Кароткі пераказ баявога подзвігу:

у баі 23.03.45 г. у раёне пасёлка Фройдэнталь пры адбіцці контратакі праціўніка знішчыў з асабістай зброі 11 нямецкіх салдат і, будучы параненым, не пакінуў поля бою да выканання баявой задачы».

Пасля «выканання...» тата зноў трапіў у шпіталь і зноў вярнуўся на фронт: апошнія баі былі найбольш кровапралітныя.

Байцу Молчану пашчасціла выжыць, але наперадзе было яшчэ некалькі гадоў службы ў войску, у 87-м асобным інжынерна-аэрадромным батальёне. Камандзіры заўсёды адзначалі яго высокія паказчыкі ў баявой і палітычнай падрыхтоўцы.

Пасля дэмабілізацыі тата нейкі час працаваў на гарбарным заводзе

1950 год.

ў Гатаве, а потым, ажаніўшыся, пераехаў у сваю родную вёску, пабудаваў хату, доўга быў загадчыкам малочнатаварнай фермы. Пасля заканчэння спецыяльных курсаў аказаў ветэрынарныя паслугі аднавяскоўцам. Заўсёды быў працавітым і сумленным. У свае 30 гадоў, ратуючы ад трох зладзеяў калгасны стог сена, атрымаў цяжкія траўмы, некалькі месяцаў правёў у бальніцы. Урачы, можна сказаць, з таго свету яго вярнулі...

Жыццё, карацей, не пясціла. Можа, таму і памёр ён рана, у 1992-м. Добра, што хоць трохі пацешыўся са сваіх чацвярых дзяцей і васьмярых унукаў.

...Дзень Перамогі ды Дзень звалення Беларусі былі для таты найлепшымі святамі. У гэтыя дні ён заўжды прыбіраўся ў святочны касцюм, прышпільваў узнагароды: ордэн Славы III ступені, ордэн Чырвонага Сцяга, ордэн Айчыннай вайны I ступені, медалі «За баявыя заслугі», «За ўзяцце Кёнігсберга», «За перамогу над Германіяй»... Разам з іншымі ветэранамі ішоў на мітынг, ускладаў вянкi да помнікаў загінулым і заўсёды плакаў, асабліва — калі ўспамінаў эпизоды баёў.

Нам, дзецям, тата заўсёды казаў, што як зрэнку вока трэба берагчы мір, бо самае страшнае на зямлі — гэта войны. Бацькаў завет мы памятаем усё жыццё, выхоўваючы ўжо 12 праўнукаў ветэрана Вялікай Айчыннай Рыгора Іванавіча Молчана.

Ірына Рыгораўна Карташова, дачка, г. Заслаўе.

Так ці не?

Апынуцца побач... І не аказацца?

«Я з задавальненнем чытаю беларускія кніжкі, а вось з газетамі ўжо цяжэй. Досыць часта вочы рэжучь то злучнік «так як», то фразы нахштальт «у вобласці медыцыны», — піша спадарыня Т. Марозік. Яна ж цікавіцца, як з рускай мовы перакласці на беларускую выраз «его уже нет в живых»?

Як заўжды, на моўныя пытанні чытачоў адказваюць стыльрэдактары «Звязды» Алесь САЛАМЕВІЧ і Леў ГЛУШЫЦКІ.

1. Злучніка так як у беларускай літаратурнай мове і сапраўды няма. Замест яго ўжываюцца таму што, бо, паколькі. Напрыклад: не з'явіўся, таму што быў у камандзіроўцы; уцяклі, бо спужаліся вяртаўніка; завод часова нічога не выпускаў, паколькі яго эвакуавалі.

2. Раз-пораз у сродках масавай інфармацыі сустракаюцца і фразы нахштальт спецыяліст у вобласці мовазнаўства, праблемы ў вобласці адукацыі. Аднак ужыванне слова вобласць у гэтых выпадках не адпавядае нормам мовы: па-беларуску правільна скарыстацца сінонімамі **галіна, сфера**. Напрыклад: спецыяліст у сферы этнаастраноміі, супрацоўніцтва краін у галіне эканомікі.

3. У выпадку з перакладам рускага (быць) в живых шмат каму і сапраўды здаецца, што пытанне тут няма: быў у жывых, няма ў жывых трэба казаць ды пісаць і па-беларуску, што зусім не так. Рускаму в живых у беларускай мове адпавядае кампанент у **жыцці**. Прыклады ўжывання гэтага выразу ёсць у кнізе вядомага айчыннага мовазнаўца Фёдара Янкоўскага «Беларуская фразеалогія»: «Покуль буду ў жыцці — не забудуся на тое»; у аповесці Васіля Быкава «Сцюжа»: «Але каго ўжо вінаваціць, калі абодвух начальнікаў няма ў жыцці...» і г. д.

Цікава адзначыць, што ў падобным выразе не прыметнік, як у рускай мове, а назоўнік выкарыстоўваўся і ў старабеларускай мове. Праўда, тады гэта было яшчэ не жыццё, а **жывоць**. Напрыклад: «Короля Казимира Кроковского в животь не стало. И сынов в него не было».

У абарону слоў

Апошнім часам у няміласць нярэдка трапляе слова **аказацца**. Палічыўшы недастаткова беларускім, яго імкнучца замяніць, прытым досыць груба: замест **аказацца** кажуць і пішуць **апынуцца**. І тады мы атрымліваем нягледзячы фразы нахштальт «чалавек, які ішоў насустрач, апынуўся яе аднакурснікам».

Рабіць падобныя замены, вядома ж, не варта. Слова **аказацца** (у значэнні «з'явіцца ў сапраўднасці кім-небудзь» або ў безасабовай форме **аказалася** — «выявілася» і г. д.) выкарыстоўваецца ў беларускай мове досыць даўно. Сярод тых, хто ўжываў яго яшчэ ў XIX — пачатку XX стагоддзя, такія пісьменнікі і знаўцы мовы, як Карусь Каганец, Якуб Колас, Вацлаў Ластоўскі. Вось, напрыклад, сказ з твора Якуба Коласа «Дзяліцба» (1911): «Аказалася, што бой быў у хаце, і Сымон прыпёр Міколу ў куток».

Такім чынам, у сучасныя слоўнікі гэты дзеяслоў у такім значэнні трапіў зусім правамерна і не трэба нам асцерагацца яго ўжывання.

Чалавек — чалавеку

ГОРКІ СМАК САЛОДКАГА

...У маёй роднай вёсцы Кашэвічы немцы з'явіліся 2 жніўня 1941 года. Яны ехалі з захаду, на веласіпедрах. Пяць савецкіх байцоў, якія неслі службу назірання за паветрам, уступілі ў няроўны бой. Неўзабаве да яго далучыліся чырвонаармейцы знішчальнага атрада. Вораг атакаваў не чакаў, але праз нейкі час адказаў яшчэ большым агнём — і з самалётаў таксама. Нашы воіны змагаліся па-геройску: знішчылі нямала фашыстаў, якія потым, спаганяючы злосць, забівалі ні ў чым не павінных людзей, палілі вёскі.

Наша — гарэла ў спіку, хутка: мы з мамай ледзь паспелі выскачыць з хаты ў гарад. Самі не пацярпелі, але страцілі ўсё, што нажывалася гадамі і нялёгкай працай.

Старэнькая хата дзед Аляксея стаяла ў другім канцы вёскі, наводшыбе. Туды, на шчасце, агонь не дабраўся, і мы знайшлі хоць нейкі прытулак. Трохі пазней дзед выразаў акенца ў сваёй старой клеці, зрабіў падлогу і печку. У гэтым «палацы» мы і жылі.

...А той майскі дзень быў досыць цёплы і сонечны, праўда ў нашай хатцы ўсё роўна панавалі паўзмрок. Невялікае акенца не магло прапусціць шмат святла: хіба што пад вечар, калі сонца садзілася. Яго промні тады асвятлялі палок, дзе ляжалі два мае хворыя брацікі Вася і Сеня. Аднаму было восем гадоў, другому каля сямі. Ён не хадзіў у школу, але ўжо чытаў па складах...

А я быў на дварэ, калі там з'явіўся ўзрушаны салдат. Ён падхапіў мяне на рукі і закрычаў:

— Сынок! Перамога! Канец вайне!

Потым прыціснуў мяне да грудзей, пацалаваў і панёс да палаткі, што стаяла каля алешніку.

Там мяне акружылі нейкія ваенныя. (Маці потым казала, што гэта былі сапёры, якія ў ваколіцах «паднялі» шмат мін і снарадаў.) Адзін з іх даў мне кавалак хлеба, другі — драбок сіняга цукру. Раней такога цуду я ніколі не бачыў...

Каб пахваліцца і падзяліцца ім, я штосілы памчаў дадому. Праўда, па дарозе не стрымаўся — лізнуў цукрык языком і, здаецца, упершыню адчуў сапраўдны смак салодкага.

Дзверы ў нашу хацінку былі прыадчынены — я нырнуў у хату. Там, каля палка, схіліўшыся над Сенем, плакала маці. І я, хоць быў малы, але адразу зразумеў, што брацік памёр, і так расплакаўся, што цётка Аўраміха мяне ледзь супакоіла.

...Дзень Перамогі на ўсё жыццё запомніўся мне вельмі такім — горка-салодкім.

Уладзімір Пугач, а. г. Навасёлкі, Петрыкаўскі раён.

Весткі з месцаў

НОЧ. ВУЛІЦА... ЭКСКУРСІЯ

Мы, супрацоўнікі Клімавіцкага краязнаўчага музея, працягваем здзіўляюць жыхароў незвычайнымі мерапрыемствамі. Гэтым разам была абвешчана начная экскурсія з галіцамі і ліхтарамі. Мы назвалі яе «Сюрпрызы роднага горада».

Першым з іх стаў пачатак — дзесяць гадзін вечара. У парку, на пляцоўцы амфітэатра, мы не толькі раскажвалі экскурсантам пра лямпы і ліхтары, але і запальвалі — шахцёрскія, вулічныя, чыгуначныя... Не дзіва, што ахвотных прайсціся з імі па начным горадзе было больш чым дастаткова.

Пасля ўступнай гутаркі група прыкладна з васьмідзесяці чалавек накіравалася (ну, вядома ж, з прыпынкамі каля знакавых месцаў) у бок краязнаўчага музея, дзе прысутныя першымі змаглі ўбачыць скульптуру князёўны Мяшчэрскай. Далей былі расказы пра завод металавырабаў, вуліцу Леніна, МЮД... Група спынілася і каля двух прыватных дамоў, дзе пражываюць родныя браты — ветэран Вялікай Айчыннай вайны Аляксея Яўменавіч Захаранка 1918 года нараджэння і на пяць гадоў маладзейшы за яго вязень фашысцкага канцлагера Сяргей Яўменавіч Захаранка. На прыватнай тэрыторыі Паўла Давыдава і Вольгі Кананенкі для шукальнікаў прыгод і сюрпрызаў была прапанавана гарбата з самавара і... камедыя Леаніда Гайдая «Жаніч з таго свету».

Як высветлілася, сярод начных экскурсантаў былі не толькі месцічы, але і госці з Магілёва, якіх прыемна здзівіў маштаб мерапрыемства. Таму ў планах музея ладзіць падобныя экскурсіі як мага часцей.

Дар'я Эверс, г. Клімавічы.

фота Ірына ШАНКОВА.